

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА МІСЦЕ У НІЙ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Гук Г.В.

Інститут прокуратури і кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Розглянуто питання взаємодії глобалізації та права на сучасному етапі розвитку суспільства. Обґрунтована необхідність державного регулювання в умовах глобалізації економіки. Визначені основні напрями державного регулювання на національному рівні та в міжнародній інтеграції. Досліджується поняття правової глобалізації та її вплив на міжнародно-правове регулювання відносин, а також місце та трансформація основних принципів міжнародного права в цьому процесі. Аналізується вплив держави, міжнародних організацій та міжнародного співтовариства в цілому на глобалізацію міжнародного правопорядку, а також на формування загальнокультурних принципів у міжнародному правопорядку.

Ключові слова: міжнародне право, правова глобалізація, глобалізація міжнародних відносин, безпека, злочинність.

Постановка проблеми. Процес глобалізації міжнародного співтовариства призводить до суттєвих змін, які помітні в кожній країні. Такі зміни не завжди мають позитивний характер, оскільки тісно пов'язані з втручанням в суверенітет окремих держав. Саме тому гостро постає питання теоретичного осмислення ролі процесу глобалізації в сучасних умовах. Комплексний аналіз існуючого досвіду та сучасних реалій дозволить сформулювати ефективні шляхи вдосконалення міжнародного співробітництва.

Аналіз останніх досліджень. Питання міжнародного співробітництва та посилення його ролі в нашому житті часто ставало предметом дослідження багатьох вчених. Вивченням проблеми міжнародно-правової глобалізації, її сутності, позитивних та негативних тенденцій та ризиків займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Серед них можна назвати таких вчених як С.А. Щетинин, А.С. Блинов, І.І. Лукашук та ін. Окремі аспекти проблеми правової глобалізації можна знайти і в працях вітчизняних учених, зокрема Н.М. Пархоменко та Г.Г. Арутюнян. Не дивлячись на це залишаються до кінця не розкриті питання місця і ролі держав, міжнародних організацій та міжнародного співтовариства в цілому в процесі глобалізації відносин в світі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на досить детальну розробку питань глобалізації міжнародного співтовариства, ряд аспектів залишається не вирішеним. Так, в силу постійного активного розвитку міжнародних відносин проявляються нові негативні фактори глобалізації, аналіз яких дозволить виявити та усунути недоліки.

Метою наукової статті є аналіз місця і ролі процесів глобалізації в розвитку міжнародного співтовариства, дослідження її позитивних та негативних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Сучасні глобалізаційні процеси призводять до оновлення як національних правових систем, так і всієї міжнародної системи в цілому.

З кожним днем у міжнародному просторі виникають нові механізми та елементи глобалізації, які покликані встановити режим колективної безпеки на засадах співробітництва. Вони створюються для координації зусиль всіх країн

у сфері протидії загрозам миру та безпечного співіснування. Всі наведені заходи спрямовані на створення безпечного соціального та геополітичного середовища для майбутніх поколінь. Кожна з існуючих сьогодні держав в той, чи інший спосіб піклується про майбутнє свого народу.

Так, конституції багатьох країн містять положення про відповідальність перед майбутніми поколіннями, наприклад: Основний закон Німеччини (ст. 20-а), преамбули конституцій Швейцарської Конфедерації, Російської Федерації, України, Таджикистану, Молдови, Казахстану. В конституціях деяких держав зазначено про благо і захист інтересів майбутніх поколінь в сфері розвитку та навколишнього середовища: Грузії (ч. 4 ст. 37), Вірменії (п. 10 ст. 48), Албанії (ст. 59, 1 «е»), Польщі (преамбула, ч. 1 ст. 74), Німеччини (ст. 20 а). Конституції Ісламської республіки Іран (ст. 50) і Японії (ст. 11 і 97) конкретно говорять про права майбутніх поколінь [7, с. 22].

Ми можемо спостерігати тенденції до взаємовпливу та взаємопроникнення в усі важливі сфери людської діяльності. Все частіше виникає питання про демократизацію механізмів прийняття політичних рішень на глобальному рівні.

На думку А.С. Блинова, сучасні процеси демократизації характеризуються розширенням і реальною гарантованістю в транснаціональному масштабі прав і свобод індивідів, зростаючим значенням інтересів особистості; визнання в якості самостійного суб'єкта міжнародних відносин фізичних осіб. Принцип прав людини і досяжності (невідворотності) міжнародного правосуддя стає одним із факторів, легітимних підстав обмеження державного суверенітету, глобальної «прозорості» кордонів [6, с. 78].

Так, в епоху глобалізації найважливіший в контексті міжнародного права принцип невтручання у внутрішні справи держав поступово видозмінюється та становиться більш гнучким та відкритим.

Дотримання прав людини перестав бути виключно внутрішньою справою держав, при цьому, отримання базових принципів суверенітету і територіальної цілісності держав зберігає своє основне значення [2, с. 200].

Аналіз існуючих глобалізаційних процесів підводить до положення про взаємопов'язаність

усіх складників глобалізації. До таких складників слід віднести питання глобальної економіки, міжнародної політики, світового інформаційного простору, соціально-економічного розвитку людства.

Внаслідок процесів глобалізації у міжнародній політичній системі формується новий світоустрій, який закріпить основні засади міжнародної стабільності та безпеки кожної країни.

Та потрібно відзначити, що процеси глобалізації мають подвійний характер, виступаючи як позитивними, так і негативними факторами розвитку людства.

Очевидним є те, що глобальні проблеми є наслідками глобалізації суспільства, до яких належать проблеми забезпечення соціальної та політичної стабільності та безпеки, особливо в аспекті терористичної та ядерної загрози, проблеми розвитку різних культур, забезпечення їхньої взаємодії в конкретних геополітичних умовах.

Головною характеристикою глобалізаційних процесів є протиріччя між глобальними потребами світового економічного та політичного розвитку та бажанням національних держав до збереження власного суверенітету. Міжнародне співтовариство в будь-якому разі здійснює контроль за діяльністю окремих держав через систему спеціально створених органів та конкретних актів міжнародного права.

Вплив міжнародного права на національні правові системи суттєво відрізняється за формами та темпами. Очевидним є те, що чим сильнішими стають процеси глобалізації, тим більше страждає незалежність окремих держав. І ця проблема потребує термінового втручання.

Процеси глобалізації особливо яскраво проявляються в діяльності міжнародних організацій.

Так, Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) як організація, що виражає інтереси всього світового співтовариства, наділена широким колом повноважень, які були делеговані їй учасниками. Складні проблеми глобалізації неодноразово розглядалися Генеральною Асамблеєю ООН на її сесіях. Перший діалог на високому рівні, присвячений темі соціально-економічного впливу глобалізації та взаємозалежності їх наслідків для політики був проведений у 1998 році. Починаючи саме з цього часу ООН регулярно проводить зустрічі та конференції з даної тематики.

Держави-члени ООН наголошують на необхідності повної реалізації концепції глобального партнерства в цілях розвитку та посилення взаємодії.

Важливе місце у вирішенні даного питання відіграють міжнародні документи прийняті на ключових самітах та конференціях. Одним із таких заходів є Всесвітній саміт 2005 року, зокрема, положення що, міститься у пунктах 19 і 47 Підсумкового документа Всесвітнього саміту 2005 року щодо зобов'язання сприяти справедливій глобалізації та розвитку виробничих секторів країн, які розвиваються, з тим, щоб вони могли приймати більш дієву участь у процесі глобалізації та користуватися його благами.

Отже, в процесі глобалізації слід керуватися фундаментальними принципами міжнародного права на яких базується національне законодавство демократичних держав.

Створюючи подібні інтернаціональні інститути, держави наділяють їх особливими владними

функціями, делегуючи частину своїх повноважень. Сучасна держава, підписуючи певні міжнародні угоди, бере на себе численні зобов'язання, які, зрештою, змінюють як окремі суспільні та державні інститути, так і всю систему публічного управління, сукупність державних політик відповідно до певних міжнародних стандартів [9, с. 117].

Основною причиною таких напад виступає загроза впливу глобалізації на рівень захищеності прав та свобод людини. На думку А.С. Блінова, сучасні процеси демократизації характеризуються розширенням і реальною гарантованістю в транснаціональному масштабі прав і свобод індивідів, зростаючим значенням інтересів особистості; визнання в якості самостійного суб'єкта міжнародних відносин фізичних осіб [1, с. 78].

Права людини як загальнолюдська цінність закріплюються та захищаються як на національному, так і на міжнародному рівнях. Вказане зумовлює глобальність правового питання – права людини в умовах глобалізаційних змін.

Генеральна Асамблея 19 грудня 2016 року прийняла резолюцію «Глобалізація і її вплив на здійснення в повному обсязі всіх прав людини» A/RES/71/197.

На універсальному рівні права людини за доби глобалізації закріплені у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права та багатьох інших актах міжнародного права.

Трансформація інституту прав людини є неминучою в сучасних умовах. Така трансформація проявляється перш за все у видозміненні змісту прав людини під натиском глобальних проблем сучасності, в універсалізації прав людини. Також ми можемо спостерігати ускладнення системи міжнародного правового регулювання прав людини, що проявляється у формуванні концептуально нових інститутів та напрямків діяльності міжнародних організацій та окремих держав.

Не менш важливе значення набуває процес глобалізації економічної сфери. Глобалізація світової економіки означає значне збільшення масштабів світової торгівлі, руху факторів виробництва та інших процесів міжнародного обміну в умовах інтегрованої світової економіки.

Слід зазначити, що процес глобалізації охоплює різні сфери світової економіки серед яких можна назвати: зовнішню, міжнародну, світову торгівлю; міжнародний рух факторів виробництва; виробниче, науково-технічне, технологічне, інжинірингове та інформаційне співробітництво. Особливого значення набувають інновації, які впроваджуються у всі галузі та сфери діяльності [3, с. 174].

Глобалізація економіки, як вища стадія наднаціональних стосунків у сфері господарської діяльності має виключний характер для вже сформованих та нових викликів людства.

У результаті глобалізації склався світовий ринок результатів та факторів виробництва. Проблема виступає те, що формування такого ринку безпосередньо пов'язано зі значним розвитком економічно сильних країн та прискореним занепадом більш слабких учасників економічного співробітництва.

Зростаючий добробут та інтеграція окремих країн можуть збільшити політичну нестабільність,

оскільки ведуть до значної економічної залежності інших країн, що породжує відчуття агресії.

Невірний підхід до глобалізації може призвести до руйнування самобутності культури та погіршення стану навколишнього середовища.

Та при цьому, глобалізація вплинула на подальший розвиток міжнародних економічних, особливо торговельних, відносин на світовому ринку. Саме глобалізація сприяє оптимізації розміщення ресурсів, розширенню асортименту товарів і підвищенню їх якості.

За умов технічного розвитку людства, поняття глобалізації почало тісно взаємодіяти з категорією інформаційного простору. Причиною цього може також виступати те, що глобалізація взагалі стала можливою завдяки створенню глобальних мереж і апаратних засобів передачі інформації.

На сучасному етапі зросла роль інформації у вирішенні глобальних міжнародних проблем, тобто вона стала складником інших глобальних проблем, таких як боротьба зі стихійними лихами, проблема біженців, проблема розподілу світових енергетичних ресурсів. З іншого боку, інформація перетворилася на глобальну проблему, вона має світовий, міжнародний характер [4, с. 28].

Позитивним аспектом інформатизації суспільства виступає прискорення процесу запозичення культурних та соціальних благ, що сприяє підвищенню рівня загального благополуччя людства.

Разом з цим, глобалізація інформаційного простору несе в собі проблему, пов'язану з пануванням мультинаціональних корпорацій, та проблему панування на внутрішніх ринках великих корпорацій – національних чи міжнародних.

Отже, ми можемо говорити, що інформаційний простір в сучасних умовах стає предметом міжнародної боротьби за світове лідерство, за досягнення певних стратегічних і тактичних політичних цілей.

Бажання вирішення цих проблем повинно походити від окремих країн, оскільки тільки за умови врахування національних особливостей свідомості населення можна регулювати інформаційний вплив на їх світогляд.

Суттєвий вплив на посилення міжнародної співпраці здійснює культурна глобалізація. Міжнародна культурна співпраця як принцип культурної політики повинна сприяти взаєморозумінню народів та окремих етнічних груп.

Визначальну роль у виробленні сучасної культурної політики відіграє ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти та культури. На Всесвітній конференції з політики в галузі культури, яку ЮНЕСКО провела у Мексиці 26 липня – 6 серпня 1982 р., була прийнята Декларація Мехіко з політики в галузі культури. Даний акт визначив основні напрямки культурної політики та дозволив посилити глобалізаційні тенденції розвитку сучасного міжнародного права.

В сучасних умовах глобалізації важливим учасником політичних та економічних відносин стає інститут лобізму.

Лобізм, як правило, переслідує переважно соціально-економічними інтересами, пов'язані

з вирішенням питань власності, надання прав на ведення конкретної діяльності, дотацій, кредитів, економічних і податкових пільг і фінансування соціальних програм [8].

Лобізм перш за все покликаний здійснювати вплив на органи законодавчої, виконавчої і судової влади. Коректуючи процес прийняття зазначеними органами важливих політичних рішень лобізм здійснює вплив на інші важливі сфери людського життя.

В основі лобізму завжди знаходиться певна етнічна група людей, політична або соціальна сила, яка здійснює захист своїх корпоративних прав.

Переходячи до більш очевидних та відкритих негативних факторів глобалізаційних процесів слід окремо, відзначити феномен міжнародного тероризму та інших проявів злочинності.

Міжнародний тероризм сьогодні становить загрозу не тільки окремим державам, а й усій міжнародній спільноті. Загрози міжнародного тероризму в даний час носять багатоплановий характер.

Терористичні організації в повній мірі використовують новітні розробки в області озброєнь, обладнання та засобів зв'язку. Це, зокрема, обумовлюється розширенням міжнародної економічної і культурної діяльності, а також продажем зброї державами-виробниками на основі конкуренції [5, с. 227].

Глобалізація міжнародного співробітництва повинна сприяти розробленню концепцій протидії тероризму та спрямовувати зусилля світового співтовариства на те, щоб зброю «масового ураження» не стала зброєю ведення активних бойових дій.

Проаналізувавши питання посилення глобалізаційних процесів в сучасному світі, ми можемо зробити висновок, що дані процеси принесли суспільству величезні блага в сфері економіки, освіти, культури та соціального розвитку, а також в характері відносин між державами.

Однак тенденції глобалізації, незважаючи на те, що знаходяться ще на початковій стадії свого розвитку, також призвели до цілком конкретних і відчутних негативних наслідків, які зачіпають інтереси всієї світової спільноти.

Негативні аспекти глобалізації пов'язують з потенційними конфліктами, імовірність яких не виключена, хоча їх можна пом'якшити шляхом розвитку глобального співробітництва на основі угод політичного характеру або створення нових міжнародних інституцій.

Таким чином, глобалізація повинна мати чіткий системний характер та бути спрямованою на досягнення позитивних цілей, в іншому ж випадку можливі несприятливі наслідки, як для окремих держав так і всього людства.

Розробка нормативно-правової бази кожної окремої держави не може забезпечити належного регулювання даного питання. Для сталого та ефективного розвитку світової економіки, інформаційного простору та міжнародного співтовариства в цілому, важливим є створення міждержавного регулювання, яке могло б забезпечити належний контроль за процесами глобалізації міжнародного співтовариства.

Список літератури:

1. Блинов А. С. Национальное государство в условиях глобализации: контуры построения политико-правовой модели формирующегося глобального порядка. – М.: МАКС Пресс, 2003. – 150 с.
2. Иванов И. С. Внешняя политика в эпоху глобализации: Дис. ... доктора исторических наук: 07.00.03, 23.00.04 / Ин-т мировой экономики и междунар. отношений РАН. – Москва, 2005. – 379 с.
3. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник / Ю. Г. Козак, М. А. Заєць, Н. В. Притула та інші – Одеса: «ТОВ.ПЛУТОН», 2016. – 352 с.
4. Боднар І. Р. Стратегічні напрями державного регулювання національного інформаційного простору / І. Р. Боднар // ScienceRise. – 2015. – № 3(3). – С. 26–30. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texts_2015_3%283%29__6
5. Международный терроризм – геополитический вызов всему мировому сообществу / А. Д. Гулиев // Право і суспільство. – 2011. – № 3. – С. 225–230.
6. Блинов А.С. Национальное государство в условиях глобализации: контуры построения политико-правовой модели формирующегося глобального порядка. – М.: МАКС Пресс, 2003. – 150 с.
7. Умнова И. А. Отрасли права нового поколения в условиях глобализации права и усиления взаимодействия международного публичного и конституционного права // Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. – 2013. – № 1(32). – С. 16–29.
8. Смирнов В., Зотов С. Лоббизм в России: Политико-правовые проблемы // Государство и право. – 1996. – № 1.
9. Ковбасюк Ю. В. Державна політика [Текст]: підручник / Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін [та ін.]. – К.: НАДУ, 2014. – 448 с.

Гук А.В.

Институт прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И МЕСТО В НЕЙ ПРИНЦИПОВ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**Аннотация**

Рассмотрены вопросы взаимодействия глобализации и права на современном этапе развития общества. Аргументирована необходимость государственного регулирования в условиях глобализации экономики. Определены основные направления государственного регулирования на национальном уровне и в международной интеграции. Рассматривается понятие правовой глобализации и её влияние на международно-правовое регулирование, а также место и трансформация основных принципов международного права в этом процессе. Рассматривается влияние государства, международных организаций и международного сообщества в целом на глобализацию международного правопорядка, а также формирование общелюдских принципов в международном правопорядке.

Ключевые слова: международное право, правовая глобализация, глобализация международных отношений, безопасность, преступность.

Huk G.V.

Criminal Justice and Prosecutors' Training Institute

Yaroslav Mudryi National Law University

GLOBALIZATION AND THE PLACE OF THE PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW IN ITS**Summary**

The article deals with the interaction of globalization and the right to modern society. The necessity of state regulation in a globalizing economy. The basic directions of state regulation of national and international integration. This article discusses the concept of legal globalization and its impact on international regulation, as well as the place and the transformation of the general principles of international law in this process. This article examines the influence of the state, international organizations and the international community as a whole on the globalization of the international legal order, as well as the formation of the general cultural principles in the international legal order.

Keywords: international law, law globalization, globalization, international relations, safety, criminality.